

Svar på regeringsuppdrag

Ett kunskapslyft för barnets rättigheter

Försäkringskassan

Datum: 2023-02-13

Version

1.0

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning	3
2. Bakgrund	3
2.1 Behovet av att utveckla den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter inom Försäkringskassan	4
2.1.1 Fyra myndighetsgemensamma utmaningar	4
3. Ett kunskapsmaterial inom barnrätten – åtgärder mot identifierade utvecklingsområden	5
3.1 Reviderade riktlinjer (2016:02) Anmälan till socialnämnden vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa och polisanmälan vid misstanke om brott	5
3.2 Internt informationsmeddelande om barnrättens inflytande på handläggningen	6
3.2.1 Att beakta barnets bästa	6
3.2.2 Hur görs prövningen av barnets bästa?	7
3.2.3 Barnets rätt till information och att komma till tals	8
3.2.4 Att lämna ut information till barn	9
3.2.5 Att låta barn agera tolk eller ombud.....	9
3.3 Animerade filmer och panelsamtal	10
4. Slutord	10

Sammanfattning

Försäkringskassans regeringsuppdrag "Ett kunskapslyft för barnets rättigheter" har fortsatt under 2022. I uppdraget ingår att redovisa hur de utvecklingsområden som identifierats i enlighet med uppdrag i Försäkringskassans regleringsbrev för verksamhetsåret 2021 har tagits om hand i myndighetens verksamhet. Försäkringskassan har fokuserat på att inkludera relevanta delar av organisationen i det aktuella regeringsuppdraget med särskilt fokus på rättslig förstärkning inom barnrättens område. Myndigheten har utvecklat den interna rättsliga styrningen och det rättsliga stödet inom barnrätten och vidtagit kunskapshöjande insatser, som kommer att tillgängliggöras för medarbetare och chefer i form av ett webbaserat kunskapsmaterial.

Innehållet i det framtagna kunskapsmaterialet har utgått ifrån de utvecklingsområden som identifierades under regeringsuppdraget 2021. Materialet syftar till att skapa en intern gemensam plattform att utgå ifrån när det gäller barnrättens påverkan på Försäkringskassans verksamhet och Försäkringskassans fortsatta utveckling av den praktiska tillämpningen av lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

1. Inledning

Försäkringskassan har under 2022 fortsatt arbetet med regeringsuppdraget "Ett kunskapslyft för barnets rättigheter" och myndigheten har i regleringsbrevet för budgetåret 2022 tilldelats 500 000 kronor avseende utgiftsområde 9, anslag 5:2, ap. 2. Denna rapport är en redovisning av Försäkringskassans arbete inom ramen för regeringsuppdraget.

Regeringsuppdraget innebär att Försäkringskassan ska fortsätta arbetet med att utveckla den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter genom att vidta åtgärder mot de utvecklingsområden som identifierades under regeringsuppdraget 2021. Det har framförallt handlat om att konkretisera Försäkringskassans arbete med barnets rättigheter och göra det till ett mer lättillgängligt perspektiv som är inorporerat i det dagliga arbetet hos medarbetare på myndigheten. Det har därmed funnits behov av grundläggande kunskapshöjande insatser om barnkonventionen samt djupare analyser om regelverkets tillämpning inom ramen för Försäkringskassans uppdrag och verksamhet. För genomförandet av regeringsuppdraget har Försäkringskassan haft fortsatt stöd av Barnombudsmannens utredare. Försäkringskassans redovisning av regeringsuppdraget till regeringen ska ske senast den 22 februari 2023.

I denna rapport lämnas en närmare beskrivning av Försäkringskassans arbete med regeringsuppdraget och de åtgärder myndigheten har vidtagit för att utveckla den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter.

2. Bakgrund

Försäkringskassans verksamhet innebär idag både direkt och indirekt påverkan på barn. Myndigheten har inom de förmåner som den hanterar främst kontakt med personer som är 18 år eller äldre och således vuxna. Utbetalningar av majoriteten av de ersättningar som myndigheten hanterar sker vidare till vuxna sökanden eller till en vuxen som företräder barnet i ärendet. Barn förekommer i utredningen av rätten till vissa ersättningsslag och kan formellt också vara betalningsmottagare. Barn förekommer även i utredning av ersättning när förälder eller den som är likställd med förälder kan ha rätt till ersättning på grund av barnets funktionsnedsättning eller sjukdom, eller när vårdnadshavaren ansöker om rätten till en ersättning som påverkar hushållets ekonomiska situation.

Försäkringskassan har efter att lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter trädde i kraft den 1 januari 2020 fortsatt att arbeta strukturerat med att implementera regelverket inom sin verksamhet. Försäkringskassan förmedlar idag Barnombudsmannens utbildning om barnkonventionen via myndighetens kompetensportal och barnperspektivet beskrivs i centrala styr- och stöddokument för handläggningen. Det finns även sedan 2016 riktlinjer (2016:02) Anmälan till socialtjänsten eller polisen vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa, som styr hanteringen av anmälan till socialnämnden eller polisen vid misstanke eller kännedom om att ett barn far illa.

2.1 Behovet av att utveckla den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter inom Försäkringskassan

Inom ramen för regeringsuppdraget "Ett kunskapslyft för barnets rättigheter" 2021 genomfördes en intern kartläggning på Försäkringskassans samtliga försäkringsavdelningar i syfte att skapa en bild av det pågående arbetet med barnkonventionen och eventuella utvecklingsbehov på området. Resultatet från kartläggningen analyserades av den interna arbetsgrupp som var kopplat till regeringsuppdraget med representation från samtliga försäkringsavdelningar. Kartläggningen visade att det inom myndigheten finns ett generellt behov av att stärka den grundläggande kunskapsnivån om barnkonventionen och att den praktiska tillämpningen av barnkonventionen behöver utvecklas på olika plan inom organisationen i enlighet med gällande lagstiftning. För att angripa de utvecklingsbehov som identifierades under 2021 har det funnits behov av en förflyttning inom myndigheten mot ökad förståelse för vad en praktisk tillämpning av barnkonventionen innebär för Försäkringskassans verksamhet och hur ett barnrättsperspektiv kan integreras i det dagliga arbetet där det är aktuellt. Genom den interna kartläggningen identifierades fyra gemensamma och vanligen förekommande situationer och utmaningar som förekommer inom flera avdelningar. Dessa fyra gemensamma utmaningar, som beskrivs närmare nedan, blev utgångspunkten för när åtgärder skulle tas fram under arbetet med regeringsuppdraget 2022.

2.1.1 Fyra myndighetsgemensamma utmaningar

- 1) Anmälan till socialtjänsten eller polisen vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa.

Av de genomförda interna analyserna framkom att det finns ett behov av tydligare rättslig styrning och stärkt rättsligt stöd kring hanteringen av orosanmälningar vid misstanke eller kännedom om att ett barn fara illa. Analyserna visade att det föreligger en osäkerhet inom försäkringsavdelningarna gällande frågan om när medarbetare ska bedöma att det finns indikation för att de ska anse att en orosanmälan ska göras samt osäkerhet om den praktiska hanteringen av och administrationen kring själva orosanmälan.

- 2) Negativa konsekvenser för barn i samband med beslut vid till exempel utebliven rätt till ersättning.

Det efterfrågades utvecklat stöd i frågan om medarbetare ska vidta särskilda åtgärder om ett barn påverkas negativt av ett beslut som fattas i ett ärende, till exempel när det i ärendet inte finns stöd för rätten till ersättning. Det kan exempelvis handla om hur barnperspektivet kan tillvaratas i beslut som innebär sämre ekonomi för barnets familj/hushåll.

- 3) När och hur barnets röst ska göras hörd i ärenden där det är aktuellt samt om och när barnet kan göras delaktigt i ärenden som rör barnet.

Genom kartläggningen identifierades att det inom försäkringsavdelningarna råder en osäkerhet om när och hur barnets röst ska göras hörd i ärenden där det är aktuellt samt om och när barnet kan göras delaktigt i ärenden som rör barnet. Här efterfrågades således tydligare rättsligt stöd om barnets rätt till information och barnets rätt att komma till tals.

- 4) När barn ombeds agera tolk/ombud i kontakter med Försäkringskassan.

Det framkom av försäkringsavdelningarnas analyser att barn generellt inte tillåts att agera som tolk i ärenden. Samtidigt lyfttes ett behov av tydligare stöd om hur medarbetare ska hantera situationer när sökanden vill att barnet ska agera tolk eller ombud i ett ärende och det rör sig om att förmedla enklare uppgifter av praktisk karaktär, t. ex. information om tidpunkt för ett möte eller en adressuppgift.

3. Ett kunskapsmaterial inom barnrätten – åtgärder mot identifierade utvecklingsområden

För genomförandet av 2022-års regeringsuppdrag har en arbetsgrupp bestående av verksjurister och rättslig expert från Rättsavdelningen tillsatts med uppdraget att ta fram efterfrågad rättslig styrning och stöd kopplat till de gemensamma utmaningar som tidigare identifierats. Arbetsgruppens arbete har koordinerats av Försäkringskassans samordnare för regeringsuppdraget och det har genomförts i samarbete med det rättsliga stödet (avdelningsjurister) på de försäkringsavdelningar som önskat ingå i arbetet. Försäkringskassan har valt att använda delar av de medel som tilldelats myndigheten inom ramen för regeringsuppdraget till framtagandet av kunskapshöjande material i form av bl.a. inspelade panelsamtal om de fyra gemensamma utmaningarna som flera försäkringsavdelningar identifierade genom den interna kartläggningen. Materialet presenteras i form av ett webbaserat kunskapsmaterial som kommer att finnas tillgängligt för medarbetare och chefer på Försäkringskassans interna kompetensportal. Materialet är tänkt att användas som ett gemensamt utgångsläge på myndigheten för att öka förståelsen för den praktiska tillämpningen av barnkonventionen. Kunskapsmaterialet kommer att kunna användas i den utsträckning som bedöms nödvändigt av och utifrån behoven hos varje försäkringsavdelning.

Nedan lämnas en närmare beskrivning av den rättsliga styrning och det rättsliga stöd som utvecklats inom ramen för regeringsuppdraget samt vad som ingår i det framtagna kunskapsmaterialet kopplat till de utmaningar där medarbetare på försäkringsavdelningarna efterfrågat särskilt stöd.

3.1 Reviderade riktlinjer (2016:02) Anmälan till socialnämnden vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa och polisanmälan vid misstanke om brott

Genom den interna analys som genomfördes av försäkringsavdelningarna under arbetet med regeringsuppdraget 2021 framkom att det finns behov av att revidera Försäkringskassans riktlinjer (2016:02) Anmälan till socialtjänsten eller polisen vid misstanke om att ett barn far illa. Försäkringsavdelningarna efterfrågade bl.a. ökad tydlighet kring den praktiska hanteringen i situationer när en anmälan ska upprättas. JO:s kritik i JO-beslut dnr 7010–2020 om hantering av sekretesskyddade uppgifter visade också att innehållet i riktlinjerna behöver kompletteras. Kritiken i det nämnda JO-beslutet bestod i att Försäkringskassan i samband med en orosanmälan överlämnat flera handlingar med sekretesskyddade uppgifter till socialnämnden utan att någon sekretessprövning gjorts.

Riktlinjerna har kompletterats med tydligare information om att medarbetare behöver göra en sekretessprövning i samband med anmälan till socialnämnd eller polis. De har även omarbetats språkligt och förtydligats i vissa delar bl.a. om att en chef ska skriva under anmälan för att tydliggöra att det är en chef som är behörig beslutsfattare i dessa ärenden.

3.2 Internt informationsmeddelande om barnrättens inflytande på handläggningen

Inom ramen för arbetet med regeringsuppdraget har arbetsgruppen tagit fram ett internt informationsmeddelande, IM 2022:140 om "Barnens inflytande på handläggningen", som handlar om tillämpningen av barnkonventionen i praktiken på Försäkringskassan. Informationsmeddelandet riktar sig till medarbetare på myndigheten som arbetar med att ta fram och förvalta vägledning samt andra styrande och stödjande dokument. Genom att i första hand rikta informationen till medarbetare som arbetar med framtagandet av styrande och stödjande dokument skapas utrymme för varje försäkringsavdelning att utifrån de olika förmånsspecifika behoven implementera innehållet i informationsmeddelandet så att det anpassas till det egna verksamhetsområdet samt vid behov ta fram ytterligare förmånsspecifik information.

Syftet med informationsmeddelandet har varit att skapa en gemensam utgångspunkt på Försäkringskassan om att barnet ska stå i centrum för de beslut och åtgärder som rör det enskilda barnet och att bidra till att barnkonventionen får ett större genomslag i verksamheten. Genom det interna informationsmeddelandet har många av de frågor av juridisk karaktär som identifierades under arbetet med regeringsuppdraget 2021 delvis omhändertagits. Informationsmeddelandet beskriver allmänt hur barnkonventionen kan tolkas i ljuset av Försäkringskassans verksamhet och det innehåller även information om konventionens fyra vägledande grundprinciper. Vidare lämnas beskrivningar om hur medarbetare kan identifiera vilka beslut som rör barn och hur barnets bästa kan och bör beaktas i våra ärenden där frågan aktualiseras. Informationsmeddelandet beskriver att om en åtgärd eller beslut bedöms få konsekvenser för barnet, ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bland annat barnkonventionen. I det sammanhanget bör noteras att det alltså handlar om barnet som individ och inte som grupp. På så sätt säkerställer Försäkringskassan barnets rättigheter och har ett barnrättsperspektiv. Barnkonventionen anger att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Hur och i vilken utsträckning barnets bästa ska beaktas måste vägas mot andra regler och intressen som kan finnas inom Försäkringskassans verksamhet. Det betyder att en prövning av barnets bästa i förhållande till socialförsäkringsbalken aldrig kan ges en så långtgående betydelse att det blir det enda stödet för bifall. Ett beslut om att exempelvis avslå ansökan om viss ersättning måste fortfarande fattas om utredningen i ärendet visar på att avslagsbeslut är det riktiga, även om det i det enskilda fallet kan finnas förutsättningar som visar på att det hade varit bäst för barnet om Försäkringskassan hade bifallit ansökan. Bedömningen av barnets bästa ska göras som en del av myndighetens ordinarie handläggning, precis som verksamheten hanterar regler om själva förmånen, utredningsmetodik, kommunikering och bemötande.

3.2.1 Att beakta barnets bästa

I handläggningen av socialförsäkringsförmåner kommer Försäkringskassans medarbetare i kontakt med barn på olika sätt. Det är då viktigt att fundera på vilka regler som är tillämpliga och hur vi som myndighet ska bemöta barnet på bästa sätt. I alla sådana situationer gäller givetvis att det i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen. Det framgår av det interna informationsmeddelandet att Försäkringskassan ska säkerställa att barns rättigheter tas till vara och att vi som myndighet har ett barnrättsperspektiv i vårt arbete. Vårt ansvar åsidosätter dock inte det ansvar som vårdnadshavarna har att se till att barnet får information och övriga behov tillgodosedda.

Varje beslut som fattas av Försäkringskassan behöver inte föregås av en ingående utredning av barnets bästa. Lagstiftningen inom både förvaltningsrätt och socialförsäkringsområdet är utformad på ett sådant sätt att barnets bästa är omhändertaget i de delar där frågan är relevant, även om det inte alltid är uttryckligen angett. Många av våra beslut fattas också utan möjlighet och anledning att låta barnet komma till tals, till exempel automatiserade beslut inom tillfällig föräldrapenning. Försäkringskassan behöver heller inte höra barnet eller göra en utförlig prövning av barnets bästa inför de beslut där utredningsskyldigheten inte kräver någon sådan åtgärd på grund av ärendets beskaffenhet.

Barnets bästa ska inte bara beaktas i beslutet om rätten till ersättning utan även i handläggningen av ärendet, till exempel i samband med hembesök eller andra möten. Det kan ske genom att Försäkringskassan planerar mötet vid en tidpunkt när barnet förväntas vara i skolan eller inom barnomsorg, i de fall barnet inte bör närvara vid samtalet. Det kan ibland hända att myndigheten måste skjuta på eller ställa in möten för att kunna beakta barnets bästa.

En tumregel är att prövningen av barnets bästa ska vara proportionerlig. Hur omfattande prövningen av barnets bästa behöver vara beror på hur ärendet ser ut och i hur stor utsträckning barnet påverkas. Ju större påverkan som ärendet har, desto mer djupgående bör prövningen vara. Försäkringskassan kan göra en begränsad prövning när beslutet eller åtgärden endast påverkar barnet till liten del, eller när beslutet eller åtgärden måste genomföras ändå. Men vid beslut eller åtgärder som påverkar barnet i större omfattning, till exempel beslut om rätten till assistansersättning till ett barn, krävs alltid en utförlig prövning av vad som är barnets bästa. Beslutsprocessen måste i de fallen innehålla en värdering av vilka eventuella positiva och negativa konsekvenser beslutet kan få för barnet.

För att bedöma om Försäkringskassan behöver göra en begränsad eller utförlig prövning av barnets bästa kan exempelvis dessa frågor vara relevanta att ställa:

- Berör beslutet eller åtgärden direkt eller indirekt barn?
- I vilken utsträckning påverkar beslutet eller åtgärden barnet?
- Vilka konsekvenser bedöms åtgärden eller beslutet få för barnet?
- Måste beslutet eller åtgärden genomföras oavsett påverkan på barnet?

När det är uppenbart att beslutet eller åtgärden är för barnets bästa behöver ingen egen prövning göras i det enskilda ärendet. Som exempel kan nämnas beviljandebeslut om rätten till tillfällig föräldrapenning eller till bostadsbidrag.

3.2.2 Hur görs prövningen av barnets bästa?

Vad som är bäst för barnet måste avgöras utifrån en bedömning av förhållandena i det enskilda fallet. Det behöver inte alltid vara en särskild rutin utan det bör ske kontinuerligt i det vardagliga arbetet.

Om barnet har lämnat synpunkter inför beslutet eller åtgärden, utgör synpunkterna en viktig del i bedömningen av barnets bästa. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse utefter barnets ålder och mognad. En annan viktig del av bedömningen är vad barnets vårdnadshavare anser är bäst för barnet i den aktuella situationen, i enlighet med artikel 5 och 18 i barnkonventionen som anger att barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare gemensamt har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling, med statens stöd. De ska också stötta barnet i att få sina rättigheter uppfyllda.

Ett av försäkringsavdelningarnas behov, som identifierades genom regeringsuppdraget, har varit tydligare instruktioner om hur prövningen av barnets bästa ska göras i de ärenden det är aktuellt. För att underlätta prövningen av barnets bästa vid beslut eller

åtgärder som påverkar barnet i större omfattning har ärendehanteringens förtydligats genom det interna informationsmeddelandet om barnrättens påverkan på handläggningen. Där framgår att hänsyn ska tas till bland annat följande:

- Bedömningen ska kopplas till det individuella barnet och barnets situation.
- Prövningen ska utgå från rättigheterna i barnkonventionen.
- Om en rättsregel är öppen för tolkning ska den tolkning som mest verkningsfullt tillgodoser barnets bästa ha företräde.
- Vid motstående intressen ska barnets bästa väga tungt men inte ensamt vara utslagsgivande.
- I det enskilda fallet kan andra samhällsintressen väga tyngre.
- Vilka olika handlingsalternativ finns?
- Finns det anledning att föreslå kompensande åtgärder om beslutet inte kan utgå från barnets bästa, till exempel val av tidpunkt för genomförande, information till och kommunikation med föräldrar och barn?

Försäkringskassan har en skyldighet att dokumentera vilka överväganden som gjorts i det enskilda fallet och hur barnets bästa har vägats mot andra intressen. Hur dokumentation ska ske är upp till varje försäkringsavdelning baserat på den handläggning och beslutandeprocess som är aktuell för avdelningen. Myndigheten ska redovisa dessa överväganden så att det blir tydligt för parterna i ärendet vilket gör tillvägagångssättet transparent.

3.2.3 Barnets rätt till information och att komma till tals

Genom den interna analysen blev det tydligt att medarbetare på försäkringsavdelningarna efterfrågar stöd i frågan om i vilka situationer myndigheten har en skyldighet att tillgodose barnets behov av information och barnets rätt att komma till tals i ärenden där det aktualiseras. Detta förtydligades i det ovannämnda interna informationsmeddelandet och inkluderades även i innehållet i det framtagna kunskapsmaterialet. Det framgår där att det i första hand är vårdnadshavaren som ansvarar för att barnet får den information som hen behöver för att kunna uttrycka sina åsikter. Vårdnadshavaren har både en skyldighet och en rättighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. I takt med barnets stigande ålder och utveckling ska vårdnadshavaren ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål (6 kap. 11 § föräldrabalken, FB).

Barnkonventionen är dock tydlig med att det offentliga är skyldiga att agera när barnets vårdnadshavare inte klarar av att tillgodose barnets behov av information. Om vårdnadshavaren inte klarar av att förklara för barnet, eller stötta barnet i dess informationsinhämtning, innebär detta att Försäkringskassan som myndighet behöver vara beredd på att stötta vårdnadshavaren och vid behov även anta uppgiften att förklara för barnet. Myndigheten bör förvissa sig om att barnet får den information som hen behöver och kan ta till sig för att kunna uttrycka sina åsikter i det aktuella ärendet. Även med hänsyn till serviceskyldigheten¹, behöver vi som myndighet vara observanta på om det finns något som barnet behöver, eller om hen bör få komma till tals.

Artikel 12 i barnkonventionen ger varje barn rätt att uttrycka sina åsikter i varje beslut som rör dem. Denna rättighet gäller varje barn, oavsett ålder, funktionsnedsättning eller andra förutsättningar. Utgångspunkten ska vara att barnet kan bilda egna åsikter och att det inte vilar på barnet att först bevisa sin förmåga. Det är dock en fråga om en rättighet för barnet att uttrycka sina åsikter, och hen har därför rätt att avstå. Men om barnet väljer att uttrycka sina åsikter så ska vi ta hänsyn till dem utifrån barnets ålder och mognad. Om det behövs för att barnet inte har den ålder och mognad som krävs ska i de flesta fall båda vårdnadshavarna samtycka till att Försäkringskassan får prata med barnet.

¹ 6 § förvaltningslagen (2017:900).

3.2.4 Att lämna ut information till barn

Det interna informationsmeddelandet förtydligar att om ett barn vill prata om sin vårdnadshavares ärende behöver Försäkringskassan först ta reda på om det handlar om att barnet vill ha uppgifter ur ärendet eller om barnet enbart vill ha information om förmånen som sådan.

Om barnet önskar uppgifter ur ärendet hanteras barnets begäran som ett vanligt utlämnandeärende². Då gäller reglerna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) på motsvarande sätt som när en vuxen begär ut information från Försäkringskassan. Därtill behöver myndigheten beakta bestämmelsen i 6 kap. 11 § FB, som handlar om vårdnadshavarens rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter.

Om barnet däremot enbart vill ha information om förmånen som sådan kan det bli aktuellt att lämna allmän information om förmånen. Försäkringskassan behöver i så fall anpassa informationen till barnets ålder och mognad.

3.2.5 Att låta barn agera tolk eller ombud

Genom det interna informationsmeddelandet har vikten av att inte låta barn agera som tolk eller ombud i ärenden tydliggjorts. Innehållet tydliggör för medarbetare att barn inte ska behöva hjälpa sina föräldrar eller andra vuxna med att tolka.³ Det tydliggörs bl.a. att en anledning till detta är att barnet inte alltid bör få reda på information om exempelvis sina släktingar, dels ur ett sekretesshänseende och dels ur ett lämplighetshänseende. En annan anledning är att ansvaret för eventuella feltolkningar och informationsöverföring inte bör ligga på ett barn. Att låta ett barn tolka åt en vuxen lägger ett allt för stort ansvar på barnet i fråga och kan inte anses vara förenligt med barnets bästa.⁴

Försäkringskassan ansvarar för handläggningen av ärenden och bemötandet av enskilda. Detta innebär att myndigheten också ansvarar för att ordna en tolk när det behövs så att inte barnet behöver tolka. Det gäller även om barnet uppger att hen vill tolka.

Det kan dock uppstå undantagssituationer när barn kan behöva förklara något enkelt för den vuxne. Bedömningen av om detta är lämpligt måste avgöras från fall till fall. Hänsyn behöver tas till barnets bästa samt dess ålder och mognad. Det som ska förklaras måste vara av enkel natur och av vikt för den vuxne. Det ska heller inte finnas något tillgängligt alternativ eller någon möjlighet att lämna informationen vid ett senare tillfälle. Som exempel på frågor där barnet kan tillåtas hjälpa till med översättning kan nämnas information om att Försäkringskassan kan anlita tolk för att informera om vad saken gäller, vilket språk som är aktuellt att boka tolk till eller att få en tidsbokning bekräftad. Det som ska förklaras får inte gälla ärendets innehåll eller konsekvenser.

I vissa fall har vuxna, till exempel vårdnadshavare, utsett barn som ombud. Informationsmeddelandet om barnrättens inflytande på handläggningen tar upp frågan om en eventuell intressekonflikt mellan rätten att utse den man litar på för att hantera ens ärende, och barnets rätt att inte behöva ta det ansvar en sådan fullmakt ger. Som utgångspunkt gäller att Försäkringskassan bör avvisa ett ombud som är under 18 år.

² För information om hur Försäkringskassan ska hantera en begäran om att ta del av en allmän handling, eller en uppgift, från en utomstående se Försäkringskassans riktlinjer (2011:07) *Utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter*.

³ Vägledning (2004:07) *Förvaltningsrätt i praktiken*.

⁴ Jämför JO-beslut dnr 770-2021.

3.3 Animerade filmer och panelsamtal

Som en del i det framtagna kunskapsmaterialet inom barnrätten och för att utveckla den praktiska tillämpningen av barnkonventionen på Försäkringskassan har myndigheten tagit fram fyra animerade filmer som fokuserar på de fyra myndighetsgemensamma utmaningar som identifierats genom regeringsuppdraget och som beskrivits ovan. Det är kortfilmer som utgår ifrån barnets perspektiv och beskriver situationer där barn kommer i kontakt med Försäkringskassan och de utmaningar som kan uppstå genom dessa kontakter med myndighetens verksamhet och medarbetare.

Som komplement till de animerade filmerna har även fem inspelade panelsamtal tagits fram där medarbetare på Försäkringskassan tillsammans med bl.a. utredare på Barnombudsmannen diskuterar olika perspektiv kopplat till de interna utmaningarna. Syftet med panelsamtalen har varit att ytterligare belysa komplexiteten i den process det innebär att angripa frågorna för att hitta de fortsatta utmaningarna, så att organisationen därefter tillsammans också kan hitta lösningarna. Det har varit viktigt att genom panelsamtalen underlätta förståelsen för att varje fall är unikt och att det inte finns något facit för de utmaningar medarbetarna kan möta inom barnrättens område, och att det handlar som alltid, om att göra en bedömning i det enskilda fallet.

Det webbaserade kunskapsmaterialet kommer att finnas tillgängligt genom myndighetens interna kompetensportal och det kommer att kunna användas i den utsträckning som bedöms nödvändigt av avdelningarna utifrån varje avdelnings specifika förutsättningar och behov.

4. Slutord

Arbetet med regeringsuppdraget "Ett kunskapslyft för barnets rättigheter" har lett till att Försäkringskassan identifierade ett antal utvecklingsområden att arbeta vidare med i syfte att utveckla den praktiska tillämpningen av barnkonventionen på myndigheten. Genom den interna analys som har genomförts inom respektive försäkringsavdelning om behoven av att utveckla den praktiska tillämpningen av barnets rättigheter på Försäkringskassan blev det tydligt att det finns behov av kunskapshöjande insatser för att skapa en gemensam grundförståelse för hur frågor som rör barn och barnkonventionen berör myndigheten och dess verksamhet. Uppdraget tydliggjorde behovet av djupare analyser om regelverkets tillämpning inom ramen för Försäkringskassans uppdrag och verksamhet. Det tydliggjorde vidare behovet av att myndigheten utreder de frågeställningar av rättslig karaktär som identifierades under den interna kartläggningen i syfte att skapa en tydlighet i hur den praktiska hanteringen av barnkonventionen ska se ut.

Försäkringskassan har vidtagit åtgärder mot de utvecklingsbehov som identifierats under arbetet med regeringsuppdraget genom framtagandet av relevant rättslig styrning och rättsligt stöd samt ett webbaserat kunskapsmaterial i syfte att utveckla den praktiska tillämpningen av barnkonventionen på myndigheten. Försäkringskassan har genom dessa åtgärder skapat goda förutsättningar för en tydligare gemensam grundförståelse och ett gemensamt utgångsläge i frågan om hur myndigheten ska tillämpa barnkonventionen tillsammans med annan lagstiftning som myndighetens verksamhet styrs efter. Genom att i första hand rikta sig till medarbetare som arbetar med framtagandet av styrande och stödjande dokument på myndigheten har utrymme skapats för varje försäkringsavdelning att i egen takt och efter egna behov ta fram ytterligare förmånsspecifik information och stödmaterial kopplat till det framtagna materialet i syfte att möjliggöra anpassningar till det egna verksamhetsområdet. Detta leder till att kunskapsmaterialet och dess innehåll fortsatt kan förvaltas och utvecklas utifrån varje avdelnings specifika förutsättningar och behov.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Nils Öberg i närvaro av rättschef Marie Axelsson och verksamhetsutvecklare Farnaz Jabbari, den senare som föredragande.

Nils Öberg

Farnaz Jabbari